

**Kováts-Németh Mária**

## **Globalizáció és értékvesztés**

A XX. század a találmányok, a csúcstechnika, a civilizáció rendkívül gyors ütemű fejlődésének a százada volt. A csúcstechnika, az információ, a tudás gyarapodása nem járt együtt a mindennapi életben való eligazodással, korábban az információ visszatartása miatt, napjainkban az információ határtalan növekedése okozta bizonytalanság miatt.

Az ismeretek megszerzéséért folytatott önmagunkkal való versenyfutás, s a modern civilizáció felborította azt az egyensúlyt, ami az ember harmonikus fejlődéséhez, létezéséhez szükséges. A XX. századvég legnagyobb kihívásai napjainkban is aktuálisak: a *környezeti problémák* (környezetszennyezés, környezeti ártalmak), a *testi-lelki egészség romlása*, s a szilárd értékközvetítés hiányában a *szociális viselkedés hanyatlása*.

**A modern civilizációban nincs szilárd értékközvetítés, a természetes igazságérzet és néhány jogi tradíció kívül nincs, ami szelekciós hatást gyakorolna a szociális viselkedésre.** A fiatalabb nemzedék nemcsak nem tud azonosulni az idősebbekkel, hanem kulturális értelemben sem érti meg őket. A nézetek uniformizálódnak, az érzelmek eltűnésével, mellőzésével pedig jelentősen károsul az ember. A nyugati civilizáció képviselői – Konrád Lorenz és Ernst Schumacher – szerint a természet és az ember harmóniájának felborulása, a biológiai egyensúlynak a megszűnése az emberi lét, az emberi viselkedés hanyatlásához vezet. Konrád Lorenz szerint nem szabad nevelnie annak, aki a természet törvényeit nem ismeri.(1,2) A 90-es évek világszerte jelentkező kihívásai hatványozottan jelentek meg hazánkban. Az irányító szervezetek felelősségén túl kétségkívül az iskola szerepe lehet döntő az ifjúság nevelésében. A *környezeti nevelés* szükségességét, az *egészségmegőrzés* fontosságát hangsúlyozzák az iskolai alapidokumentumok, melyek tanulmányozása, kivitelezése intézmény- és tanárfüggő.

*Minden pedagógiai munka alapja, célja: a magatartásformálás.* Az egyén ismereti és neveltsége birtokában képes szabadon, önállóan, öntevékenyen, mértéktartóan cselekedni, s a választási helyzetekben dönteni. A szabad, önálló, öntevékenyen cselekvő ember szükséglete már a XX. század elején megfogalmazódott a pedagógiai és pszichológiai szakirodalomban. Az 1910-es és 20-as években pedig az iskolakoncepciók sora került kipróbálásra a gyakorlatban, a különböző cselekvő, „életre nevelő” reformpedagógiai

iskolakísérletekben. Ezen iskolai gyakorlatok elmélete a XXI. században vált széles körben ismertté hazánkban, gyakorlati megvalósításuk azonban eseti.

A társadalom innovációs képességének egyik *kulcskérdése* a XXI. század kihívásainak megfelelő, működőképes tudással rendelkező emberi erőforrás megléte, folyamatos fejlesztése. Az életvitelt viszont jelentősen befolyásolja az informatikai robbanás. Soha nem volt ily gyors mérvű az eszközök avulttá, túlhaladottá válása. Mindezzel együtt jár a megszerzett ismeretek folyamatos felújításának szükségszerűsége. Ugyanakkor számolni kell azzal, hogy az információ tömegének birtokában *nőtt és nő a bizonytalanság*.

Ez a bizonytalanság tetten érhető a hazai sajátosságok és az európaiság kritériumainak értékelésében is. Európa szívében „Európába siet” az ország, miközben több mint 1000 éve létezik a magyar iskola, mely ezer éve európai műveltséget terjeszt. Hazai sajátosságainak, értékeink számbavétele az iskola elsődleges feladata. Önbecsülésünk, reális önértékelésünk birtokában kell megfogalmazni azokat a konkrét területeket, ahol, s amiben lemaradás van. Minden esetben indokolt a pontos, világos körülhatárolás. *Nincs általában lemaradása a magyar népnek sem az oktatásban, sem a kultúrában*. Teendői vannak Európának és a nemzeteknek is az értékek újrateemtésében!

Átértékelődés történt és történik az élet minden területén. Új tartalommal telítődtek jól ismert, de egyoldalúan értelmezett fogalmaink, mint a haszon, a munka vagy az egyéni érdek. *Az átértékelődés velejárója a biztonságvesztés, a bizonytalanság*. Az értékek minden korban szilárd pillérei életvezetésünknek, a szűkebb – tágabb környezetünkben való eligazodásnak. Ezért az át-értékelődés során különös jelentősége van az értékek újrafogalmazásának.

### **Oktassunk vagy neveljünk?**

Az iskola fő színtere évszázadok óta annak a tudatos tevékenységnek, mely során az emberiség által felhalmozott, a társadalom fennmaradásához szükséges értékeket, normákat a kiválasztott műveltségtartalmakon keresztül, a pedagógusok oktató-nevelő munkájával generációról generációra átörökíti.

Az iskola hivatott arra – legyen az állami, felekezeti, alapítványi vagy magán –, hogy **oktasson és neveljen**, hogy egészséges, harmonikus személyiséget formáljon. Az iskola az egyetlen intézmény, amely bizonyos életkorban minden állampolgárt érint. Ezért oly nagy egy *intézmény felelőssége*, s ezért vár minden társadalom – jogosan vagy jogtalanul – magas szintű, igényes, példamutató, hatékony, eredményes munkát az iskola dolgozóitól, s emberi értékeiben többet a tanártól, mint más foglalkozást.

*Az iskolának mindig feladata volt egy többé-kevésbé behatárolt műveltséganyag elsajátíttatása, s a gyermek jellemének formálása.* Mindkét tevékenységnek a pedagógiában meghatározott útja van. A tevékenységek megszervezésének útjait, módjait elméletben valamennyi pedagógus elsajátítja tanulmányai során, s pedagógiai gyakorlati vizsgán is számot ad róla. Az igazi vizsga azonban az az önálló pedagógiai munka, melyet hivatása gyakorlása közben végez egy, öt, tíz éve vagy évtizedek óta. S ez a gyakorlat teszi nyilvánvalóvá azokat a napi vagy periodikusan ismétlődő problémákat, melyek megoldásában az elsajátított ismeretek tájékozódási pontok, orientálók lehetnek.

*Ezek a tájékozódási pontok elsősorban az oktatómunka területén nyújtanak határozott orientációt.* Az ezeréves iskolarendszerű oktatásban történő változások irányvonala ugyanis határozott, többnyire lineáris fejlődési csomópontok megragadását teszi lehetővé. Az elsajátítandó műveltséganyag növekedése következtében bekövetkezett specializáció elősegítette a pedagógusok szakmai kompetenciájának kiteljesedését, de háttérbe szorította a nevelési feladatok megvalósítását. *Középpontban továbbra is a teljesítmény!* A XXI. század életszerűbb, hasznosabb, gyakorlatiasabb, hatékonyabb oktatást hirdető pedagógiai programok megvalósulása a munkafüzetek és feladatlapok kitöltésében realizálódik. Ezt megerősítette a Nemzeti Alaptantervhez kapcsolódó, a „kimetet” ellenőrző vizsgarendszer.

*A teljesítmény-centrikus iskolai tevékenység gyakorlatának kedvez az a társadalmi környezet,* melyben élünk, s melynek jogos igénye a hatékonyság. Sőt **a szülők elvárása** az iskolával szemben, akik az intézményt gyermekük továbbtanulási lehetőségeinek valóra váltásában értékelik, az iskolát annak tükrében tartják sikeresnek vagy sikertelennek, jónak, vagy rossznak. S a harmadik tényező az, hogy **egzakt módon** csak az oktatás során elsajátított ismeretek mérhetőek. Ez a mérföldkő a továbbhaladásban. *Ez a mérce a pedagógus tevékenységének megítélésében.* S ez az az elvárás, amellyel többé-kevésbé azonosulni tud a pedagógus is, mert a mért eredményt befolyásoló tényezők köre jóval kisebb, mint ha azt kérnék számon, hogy miért növekszik az ideggyenge, a megpróbáltatásokat nehezen vagy egyáltalán nem tűrő, a bizonytalan énképpel rendelkező gyermekek száma. A legtöbb pedagógus elsődleges és kizárólagos feladatának az eredményes oktatást tartja, mondván, azzal is nevel.

Minden intézménynek nevelnie kell az alsó foktól a felsőfokig. Az a kérdés, hogy **„tud-e nevelni” az iskola!** Ez az adott intézmény tanáraitól és hozzáállásától függ. Mindenképpen közvetíti az iskola azokat a műveltségterületeket, melyek a tantervekben

többé - kevésbé jól körülhatároltan az ifjúság szellemi, testi, erkölcsi gyarapodását szolgálhatják.

**A legnagyobb bizonytalanság az erkölcsi értékek mibenléte körül van pedagógusok és szülők között egyaránt.**

Sajnálatos, hogy a demokráciában, a megélt 25 év után, globalizálódott világunkban igaz Kopp Mária megállapítása, „*az ember kísérleti alannyá vált egy világméretű laboratóriumban.*”(3) Ennek elsődleges oka, hogy az emberiség története, úgymondhatjuk a nevelés története folyamán kialakult értékek, magatartásminták, normák átörökítése súlyosan sérült a modern társadalomban. Ez a sérülés gátolja az érett, felelős személyiség kialakulását. A tudomány szerepe az emberiség haladásában, jólétének növelésében jelentős szerepet töltött és tölt be, de hozzájárult akaratlanul is az emberhez méltatlan cselekedetek megvalósításához, az erkölcs romlásához. Alapvető problémák:

- a tudomány túlspecializáltsága;
- a versengésben egyre inkább specializálódott, beszűkült kutatók nem foglalkoznak az egész emberiséget átfogó kérdésekkel;
- hosszú távú gondolkodás hiánya;
- a jó tanító hiánya;
- a társadalmak erkölcsi kontrolljának eltűnése;
- az agresszivitás (bűnözés, terrorizmus) a kábítószer fogyasztásának növekedése;
- a reklámuralom érvényesülése;
- nincs szilárd értékrend, értékközvetítés;
- hiányzik az embereszmény, a posztmodernben hiányzik az emberkép, a példa társadalmi ismerete;
- a pedagógia presztízisének hiánya;
- az ismeretek felszínessége, a mély tudás hiánya.(4)

**„A nevelés az emberiség egyik legfontosabb tevékenysége.”** A problémák megoldásának feltétele: Szent-Györgyi Albert megállapításához méltó tudatos, felelős **oktatáspolitiká**.

A **pedagógia tudomány presztízisének újrateremtése** a tudományban, a gyakorlatban, a társadalomban. Az oktatással kapcsolatos **törvények, rendeletek ismerete**, betartása és betartatása. Törvényismeret; a célokban, feladatokban való pontos eligazodás nélkül nincs tudatos munka. A 2011-ben életbelépő **nemzeti köznevelési törvény** céljának megvalósítása: a gyermekek, a fiatalok harmonikus **lelki, testi és értelmi** fejlődésének elősegítése, és ezáltal

**erkölcsös, felelős** állampolgárokat nevelése.(5) A törvény alapján elkészült, 2013-ban életbelépő **Nemzeti alaptanterv** köznevelési feladatait a pedagógiai gyakorlatban megoldani.

A nevelőmunka alapja, hogy a pedagógus feladatát felismerve, átélve törekszik **a „teljes ember” mint eszménykép** megvalósításának elősegítésére. Az európai kultúra tényezőinek - tudomány, művészet, hit, erkölcs – kellő ismeretének birtokában tudja, hogy a **nemzeti nyelv** fontossága elsődleges az egészséges személyiség kialakulásához. A teljesség feltételezi a **képességet az „örömré”,** a természet, a testkultúra, a játék felfedezésére; képességet a vágyakozásra: a **jóra, szépre, igazra** való törekvésben.

*A nevelés mindig érték közvetítés, melynek tartalmát, fő feladatait, a nevelés hangsúlyait időről időre újra kell gondolnunk, újra kell fogalmaznunk. A XXI. század globális kihívásaira a morál, az erkölcs megújításával, megújulásával tudunk csak válaszolni. A megújulás alaptétele a felelős magatartás tartalmának, viszonyrendszerének ismerete és a felelős magatartás kialakításához, kialakulásához a felelős magatartás repertoárjának gyakoroltatása.*

A feladat európai örökségünk és a sajátosan nemzeti értékek alapos ismerete és a kellő pedagógiai kultúra, a szakértelem. A konstruktív életvezetés az az alapérték, amely a nevelési folyamat irányításában szervezésében a közösségfejlesztés és egyénfejlesztés harmóniáját biztosítani tudja. A konstruktív életvezetés két komponense: a közösségfejlesztő vagy morális komponens, valamint az önfejlesztő az életvezetés sikerét biztosító elem. A konstruktív életvezetés alapja a lélekművelő tananyag, amelyet a *nemzet kultúrája biztosít.*

Ki a felelős: a tudomány, a politika, a művészet, a vallás? – Mindannyian, akik a kultúra közvetítésére vállalkoztunk. Tegyük Sík Sándor gondolataival:

**„Tekintet nélkül arra, hogy  
másoknak tetszik,  
vagy nem,  
tekintet nélkül arra, hogy  
látják-e vagy nem,  
tekintet nélkül arra, hogy lesz-e  
sikere, vagy nem,  
tedd a jót!  
Tégy minden jót, amit  
megtehetsz,  
ott, ahol vagy,  
úgy ahogy teheted,  
akkorát, amekkorát tehetsz,  
de mindig szüntelen ez legyen  
a programod!”**

**Jegyzet:**

1. Konrad Lorenz (1973): A civilizált emberiség nyolc halálos bűne.(Fordította: Gellért Katalin) Cartaphilus Kiadó, Bp. 2002. 116.o.
2. Schummacher, Ernst F.: A kicsi szép. Közgazdasági és Jogi Kiadó. Budapest, 1991.
3. Kopp Mária – Székely András – Skrabski Árpád (2008) Mi magyarázhatja a magyar férfiak idő előtti egészségromlását és halálozási arányát? In.: Magyar állapot. (Szerk.: Kopp Mária) Semmelweis Kiadó, Budapest. 212.o.
4. Kováts Németh Mária: A fenntarthatóságra nevelés szükségessége. In: Magyar Tudomány 2011/10. 1180.o.
5. 2011.évi Köznevelési Törvény